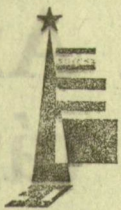

A nagyipar születése

Az ipar megjelenéséhez pénzre van szükség, az eredeti tőkefelhalmozásra. De hogy hol, mely országban, vagy az adott országrészen belül mely tájon és milyen ipar képes gyökeret verni, ahhoz újabb és újabb feltételekre is szükség van. A magyar ipar első lépéseit nagymértékben befolyásolta államiaságunk helyzete, a monarchia, Elelmiszer és nyersanyag szállítóvá váltunk Ausztriának, következőképp az ezzel összefüggő ipar fejlődése lépett legnagyobb. Természetesen alapja volt annak, hogy az élelmiszeripar útjára indulhatott, hiszen sziklás hegyvidéken nem lehetett volna búzát és kukoricát termelni, állattenyésztést folytatni.

A szegedi táj adottságai az élelmiszeriparrak és a könnyűiparnak kedveztek. A gazdasági és társadalmi tényezők szabad utat engedtek a kis- és kézműiparból, a manufaktúráis termelésből a kapitalista nagyüzemi termeléshez. Ehhez vállalkozó szellemű tökések pénzrel, s vállalkozó szellemű iparosok termelési gyakorlatával járultak hozzá. A Pick család szalámigyártat alapít a városban 1869-ben, átvéve a korábban olasz hentesmesterek által meghonosított szalámikészítés nagyban gyártását. Ha nem is a Bakay család, de a kisebb kaliberű kenderfeldolgozó utána, azt összefogva ők is szerepet játszottak a szegedi kenderfeldolgozó-ipar — amely ma európai méretű és hírhű — megeremítésében. Kár lenne tagadni, hogy a kapitalista ipar bőlesít néhány igen nagy tehetséget és szorgalmas vállalkozót is segített ringatni, ahogyan Pécsen Zsolnay Vilmos, Budapesten Ganz Ábrahám, úgy Szegeden Bakay Nándor, Pick Márk és családja a gyáripari termelés pionírjai voltak.

A felszabadulás pillanatában a legtöbb szegedi gyártelep bönultán állt. Némelyik nem csupán nyersanyag-hiánnyal küszködött, de a legjelentősebb gyárak — az újszegedi szövőgyár és a jutagvár — gépparkját is megfizették, tönkretették. Az idősebbek emlékeznek még arra, hogy az újszegedi szövőgyár gépi berendezéseit uszályokba rakták, hogy — ma sem érthető pontosan, merrefelé — „elmenekítsék” az országból. De mivel az uszályokat már elindítani nem volt lehetőség, azok a folyó fenekére szálltak pihenni.

Csoportosítani is érdemes: az élelmiszeriparból említsük meg a konzervgyárat, a szalámigyárat, a paprikafeldolgozót, a tejipari vállalatot, a Gabonafeldolgozó Vállalatot, a hajdani híres szegedi malmok utódját, a Szegedi Sütőipari Vállalatot. Tudom, hogy a sor nem teljes, hiszen a szikvíztől, a savanyúságtól gyártó üzemekig, a borpalackozótól

a sörpalackozóig, az ecetgyártástól a mézeskalácsig sok minden ide tartozik. (A dohánygyár 25 éve megszűnt.) A bűtor- és a faipar legalább olyan nagy hagyományú, mint bármely más szegedi iparág. A Tisza hátán hozták a hegyek fát, hogy itt feldolgozzák, különösen a nagy árvíz utáni építkezések lendítettek óriási az építkezési iránti keresletet. Így aztán kialakulhattak a nagyüzemek is: a Lippai és Fiai féle fátelap, az újszegedi ladaqvár, s a nagy bűtorkészítő üzemek — a jelenlegi Tisza Bűtoripari Vállalat elődje, a bűtorgyártó ipari szövetkezetek elődjei. Híressé vált gyorsan a svédék által létrehozott gyufagyár is, ahol a munkásoknak legalább emberi életlehetőséget biztosítottak a munkakörülményekkel és a garantált béreikkel. Az is igaz, hogy mindennap százak álltak a kapu előtt felvétele várva. A textilipart a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat jelenlegi három itteni gyára képviseli: az újszegedi szövőgyár (volt Újszegedi Lenfonó és Szövőipari Vállalat), a szegedi kenderfonógyár (volt Bakay-féle gyár) és a szegedi jutagvár (volt Angol-Magyar Jutagipari Rt.). Később lépett a szegedi nagyüzemek sorába a ruhagyár.

A háborús alétságból gyorsan lábrakaptak a szegedi üzemek, bár hosszú ideig itt is gátat állítottak a fejlődésnek a tőkés tulajdonosok illetve megbízottak, de büszkén adhatjuk tovább az utókorra is, hogy a szegedi kenderfonógyárban alakult meg hazánkban az első üzemi bizottság, amely testület a munkáshatalom és az ott dolgozó munkások érdekeitől vezérelve ellenőrizte a gyárat, a termelést. A gyárak képviselői kijártak a szegedi tanyavilágba: Alsóközpont, Felsőközpont, Várostanya, Asóthalom, Pusztamérges, Csengele tájára, kijártak a Pallavicini-erdőkbe, hogy élmet és tüzelőt hozzanak a városi munkásaladoknak. A termelés szép lassan a maga medrébe terelődött. Elhatározta a kormányzat — a szegedi párt- és tanács vezetők szorgalmazására —, hogy felépítik a textilkombinátot.

Így írt akkoriban a Délmagyarországi „Szegeden” 1200 munkást foglalkoztató fonóüzem felállítását vették tervbe. Már most, a hároméves terv befejezése előtt megindul Szeged ipari városává való kiépítése. Néhány nappal később: „Kijelölték a szegedi fonóüzem telephelyét. A jövőhéten megindulnak az építkezési munkálatok” (1949. április 23.). Erdes a dátumokra is fölfigyelni, mert lapunk még abban az évben jelentette, hogy készen áll az új üzem 30 ezer 720 orsósú fonócsarnoka, s 1950. január 7-én az ünnepélyes avatásról egész oldalas cikkben így

tudósított: „Ezekben a gépekben kifejezésre jut a szocializmust építő ország minden segítő készsége dolgozó népünk iránt.” A cikk alcíme jelezte: „A szegedi dolgozók hatalmas lelkesedése közepette indította meg Marosán György elvtárs a textilkombinát fonóüzemét.”

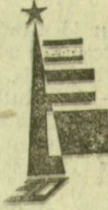
Ez volt a felszabadulás utáni első jelentős ipartelepítés a Tisza-parti városban, s ez valamelyest enyhített a munkaalkalmat kereső szegedi lányok és asszonyok szorongató helyzetén. Aztán, különösen a harminas években érte utól Szegedet az a hullám, amely ipart rakott a város partjaira. Csúpan felsorolásképpen említsünk meg néhányat azok közül, amelyek az elmúlt huszonöt év folyamán létesültek, vagy a valamikori szétszórót és kisüzemszerűen működött vállalatok újjáépítése során rendeződtek igazi gyárteleppé.

Az úgynevezett külső-nyugati iparkörzet gyárak, telepei: a Taurus Gumigyár, a Szegedi Házigyár, a Szegedi Tejipari Vállalat, az AGROKER, a DEFAG (a hajdani furnérüzemből a ladaqvár és a falemezgyár, valamint más fafeldolgozó telepek-ből most kialakuló gyártelep), a MEK tranzit- és feldolgozó üzem, a DELEP központi előregyártó és betongyártó üzei, a tanácsos Magas- és Mélyépítő Vállalat, a Tisza Bűtoripari Vállalat (most készülő üzem), a Gabonafeldolgozó Vállalat silói, a BUTORERT, a Szegedi Fémipari Vállalat, a Patyolat, a Kazánjavító Kt., az újjáépített, alagútkezelés Téglaipari Vállalat, az Univerzál Kt., s máris ott vagyunk a textilművek-nél, amely körül megint új telepeket találunk: a XI. Autójavító Vállalat, a 10. számú Volán Vállalat, a Szegedi Fémipari Szövetkezet, s egy-két sarkot, s feltűnik a hajdani huszárlaktanya, ahol egyik legmodernebb szegedi üzemet találjuk, a Magyar Kébművek gyárat. A belváros kellős közepén szinte új nagyüzem létesített a Pannónia Szőrmekongfektó Vállalat, a Tavasz utcában magasodik már az új kenyérgyár. Sajnos nincs annyi hely, hogy minden ipari vállalatot felsoroljunk.

Ebben a fejlődésben kiemelkedő szerepet játszottak a szegedi építőmunkások, elsősorban a Délmagyarországi Építő Vállalat, amely éppen ebben az esztendőben ünnepelte megalapításának 25. évfordulóját, s ha néhány — a kezdetre jellemző — adatát összevetjük a maival, akkor nem is nehéz következtetni az elmúlt negyedszázad szép fejlődésére. Az építővállalat létszáma 1949-ben 30 ember volt, gépi berendezése egy se. Ma 5 ezer dolgozó tevékenykedik a DELEP-nél és évente közel másfél milliárd forint értékű munkát végeznek.

A tények jól bizonyítják, hogy miképpen is lett Szeged ipari város, hogy jutott el az évszázada híres élelmiszeripar és könnyűipar: a paprika, a szalám, a kender és a len feldolgozása, a papucs-készítés, a faipar, a gyufagyár odáig, hogy tízezrek találtak munkaalkalmat a gyárakban, és miképpen született meg a Tisza-parti városban, a jól termő feketeföldeken a nehézipar.

„Jó szerencsét!”

Tükörsima Tisza menti táj, jól termő feketeföldek. Az Adriai-tenger szintjéhez viszonyítva, Szeged határában Algyő és Tápé környékén találjuk, hazánk legalacsonyabb területét. A földrajzi magassági pontokat csupán 70—85 méter között jelölik. Ebben a teknőben a föld négyzetmétere milliókat ér. A felszínen búza és kukorica terem, alatta meg földgáz és kőolaj. Karsú acéljórnyok szabadláj a vidéket, gyökerük két-három méter mélységből szívja fel a folyékony aranyat. Ez a szegedi szénhidrogén-medence.

A kutatás kezdetei

Magyarország területén célratörőbb kőolajkutatás tulajdonképpen 1917-ben kezdődött, amikor is Büch Hugó geológus, a Muraközben már régóta ismert kőolaj-előfordulások magyarországi folytatásának kinyomozását rendelte el a dél-zalai területen. A geológusok kinyomozták, hogy a muraközi olajat termelő antiklinális vonulat folytatódik Lovász-Budafapuszta felé.

Anyagi eszközök hiányában az Anglo-Perzian Oil Company leányvállalata, a Hungarian Oil Syndicate kapott kutatási engedélyt a dél-zalai területre, majd 1933-ban az amerikai New Jersey Standard olajtársaság, amely 1938-ban alapította meg a Magyar-Amerikai Olajipari Részvénytársaságot. Ez a társaság a Dunántúlon fejtette ki kutató-feltáró és termelő tevékenységét. Felfedezte a dél-zalai, a budafai és a lovászi kőolaj- és földgázmezőket.

Az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon a magyar államkincstár végzett kutatásokat lassú ütemben, a rendelkezésre álló szűk pénzügyi keretek nem tették lehetővé, hogy a kutatást korszerű eszközökkel folytassa. A meg fel nem kutatott dél-alföldi területre a magyar állam 1940 őszén a német Winter-schall A. G. részére adott koncessziót, amely MANAT néven alakult meg, s több fúrást mélyített és sok geofizikai mérést végzett, s Tótkomlóson és Kőrösszegapáton talált is földgázt.

Az akkori tőkés gazdálkodás nem kedvezett a kőolaj- és földgázkutatás racionális módszerei kialakításának. A kutatás egyéni kezdeményezés volt, többnyire szűk koncessziós terület határain belül — és ott ahol már voltak szénhidrogén előfordulások —, amely egyáltalán nem földtani egység, hanem annak csak kisebb-nagyobb része. Nagyobb földtani egységet képező területen sok vállalkozó kutatott, de átfogó egységes, és minden lehetőséget figyelembe vevő célszerű kutatás megtervezésére nem volt lehetőség.

A felszabadulás után

A felszabadulás idején, 1945-ben nyolc helyen ismertünk kőolaj- és földgáz-előfordulást. E helyek: Budafa, Bükkészék, Lovász, Lendvaújfalú, Hahót-Pusztaszentlászló olajtelepei, a mihályi szénsav-felhalmozódás, és az inkei, valamint a kőrösszegapá-

ti szén-dioxid-dal kevert CO₂ gáztelepek. Fúrás közben gázkitörés és felszökő vízzel együtt kapott kevés földgáz tanúsított még ebben az időben az őrszemik-lői, tótkomlósi és hajdúszoboszlói földgáztelepek lehetőségéről.

Az olajmezők állami kezelésbe vétele után a kutatás sikerét egyrészt az biztosította, hogy a földtani szerkezeti egységeket a legcélszerűbb tervek szerint kutatták, másrészt az új korszerű kutatási elvek érvényesültek. Ezek: a megfelelő kutatási módszerek alkalmazása; a kutatás szervezetének összefogása; a magyar medencék, az olaj- és gáztelepek rétegtani és szerkezeti jellegére vonatkozó ismeretek bővülése.

Ezeknek az elveknek érvényesülése érdekében először a magyarországi szerkezeti egységeket kellett megállapítani. A pannóniai medencét a felszínen sehol sem választja szét teljesen különálló medencékre semmiféle idősebb hegyvonulat. Morfológiailag tehát összefüggő medencéről beszélhetünk, amelyben sziget-hegységek helyezkednek el. Az eddigi kutatások és szénhidrogén előfordulások tapasztalatai azonban azt kívánták, hogy ezt a látszólagos egységes medencét részekre bontsák — az ősföldrajzi és szerkezeti szempontok figyelembe vételével — először tette lehetővé Magyarországon a kőolaj- és földgázvagyon reális becslését, és a kutatások mai koncepcióinak kialakítását. Így dől el az, hogy szénhidrogének felkutatására igen nagy a lehetőség a Nagy-Alföldön, és ezért a kutatás súlya áthelyeződött a Dunántúlról a Nagy-Alföldre.

A szegedi üzem

Allítólag a tápei Tiszatáj Termelőszövetkezet konyhakertésze hozzájárult ahhoz, hogy ma úgy emlegetjük ezt a vidéket, mint Magyarország leggazdagabb olajmedencéjét. Kutat fúratta: a kertészetben, melegvizet remélve, s egy napon kőolaj öntötte el a paprika- és paradicsom-táblákat. A geológusok viszont határozottan állítják, hogy ebben az időben már tudták a dél-alföldi szénhidrogén előfordulásokról.

Ezt bizonyítja a következő feljegyzés. Egy algyői parasztember mondja: „Errefelé is fúrkáltak a háború idején, móg a Maros mentén is.”

A lényeg persze nem az, hogy mi volt, hanem az, hogy mi van és mi lesz.

A medence jó ismerője Jura-tovics Aladár olajmérnök, a Nagyalföldi Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat szegedi üzemének vezetője. 1966. július 1-én bízták meg a szegedi üzem vezetésével. Amikor megérkezett, akkor 25 dolgozót, közöttük egy technikus házaspárt, egy gáz- és három olajkutatót, meg egy négykerékű bódés-kocsit talált, s persze féllábszárig gázoltak a ragadós sárban. Ekkor már ha nem is csurrant, de cseppent a na-

(Folytatás a 8. oldalon.)

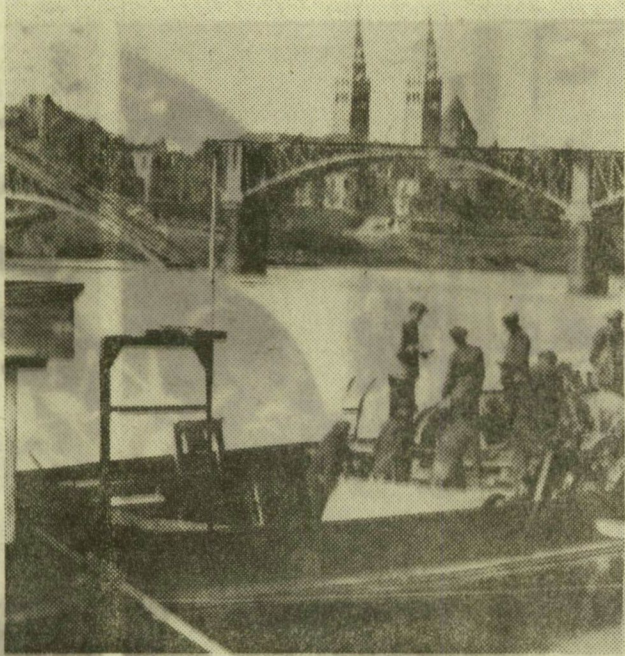
ELŐLEGES HIRDETÉS
egy régi orvosi konzervgyárat, mely átalakításra vár.

BAKAY NÁNDOR
kőolaj, sparg, zsinor, heveder,
több- és egy- és hasonló szövetek gyára
Szegeden.

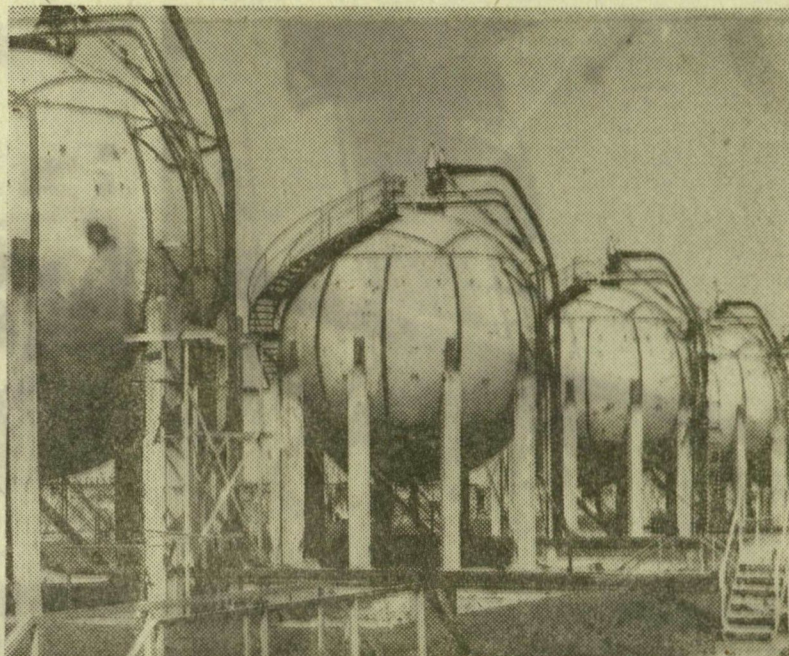
Az új üzemmel rendelkező a régi konzervgyárat, mely átalakításra vár, a szegedi olajiparban a legmodernebb üzemek közé tartozik. A gyárban a legújabb gépekkel és berendezésekkel dolgoznak. A gyárban a legújabb gépekkel és berendezésekkel dolgoznak. A gyárban a legújabb gépekkel és berendezésekkel dolgoznak.

Bakay Nándor
kőolajipar

A SZEGEDI KERESKEDELMET ÉS IPART
Készlet: napi határát
elfogad betéteket
tűkerek, konzervek, konzervek

Az újszegedi szövőgyár gépi berendezéseit uszályokba rakták, hogy „elmenekítsék” az országból

Később a szegedi olajprogram végrehajtására szánt összeget felemelték 6,2 milliárdra

A Bakay család nagy szerepet játszott a kenderfeldolgozó ipar megeremítésében. (Újsághirdetés 1877-ből)